

KOMPYUTER LEKSIKOGRAFIYASI

Mirsaydullayeva Shahlo Ulug‘bek qizi
Andijon davlat chet tillari instituti talabasi
Bobomurodova Umida Voxobjon qizi
Andijon davlat chet tillari instituti talabasi
Ilmiy maslahatchi: Odinoxon Ismanova

Annotatsiya: *Ushbu maqolada kompyuter leksikografiyasining lug‘atlar yaratish, tahrirlash, saqlash va foydalanuvchiga taqdim etish jarayonlaridagi o‘rni haqida qisqacha ma’lumot beriladi.*

Anmerkung: *Dieser Artikel bietet einen kurzen Überblick über die Rolle der Computerlexikografie bei der Erstellung, Bearbeitung, Speicherung und Präsentation von Wörterbüchern für Benutzer.*

Kalit so‘zlar: *stilistik, semantik, ko‘p tilli va ikki tilli lug‘atlar, chastotali lug‘at, korpus lingvistikasi.*

Schlüsselwörter: *Stilistische, semantische, mehrsprachige und zweisprachige Wörterbücher, Frequenzwörterbücher, Korpuslinguistik.*

Kompyuter leksikografiyasi — lug‘atlarni yaratish, tahrirlash, saqlash va foydalanuvchiga taqdim etish jarayonlarida kompyuter texnologiyalaridan foydalanishni o‘rganuvchi zamonaviy leksikografiya yo‘nalishidir. Ushbu soha an‘anaviy leksikografiyaning ilmiy-nazariy asoslariga tayangan holda, elektron muhitda samarali va tezkor lug‘atlar ishlab chiqishni maqsad qiladi.

Kompyuter leksikografiyasi XX asr oxirlarida axborot texnologiyalarining jadal rivoji bilan vujudga keldi. Dastlab kompyuterlar faqat lug‘at materiallarini saqlash vositasi sifatida ishlatilgan bo‘lsa, hozirgi kunda ular lug‘at tuzishning barcha bosqichlarida faol qo‘llanilmoqda. Internet va raqamli platformalar paydo bo‘lishi kompyuter leksikografiyasining rivojini yanada tezlashtirdi.

Kompyuter leksikografiyasining asosiy maqsadi — foydalanuvchilar ehtiyojiga mos, tezkor, qulay va ishonchli elektron lug‘atlarni yaratishdir. Ushbu maqsad quyidagi vazifalar orqali amalga oshiriladi:

- Lug‘at birliklarini avtomatlashtirilgan tarzda yig‘ish;
- So‘z va terminlarning ma‘nolarini tizimli tasniflash;
- Lug‘at ma‘lumotlarini doimiy yangilab borish;
- So‘zlarning grammatik, stilistik va semantik xususiyatlarini aniqlash;
- Ko‘p tilli va ikki tilli elektron lug‘atlar yaratish.

Kompyuter leksikografiyasida quyidagi asosiy manbalardan foydalaniladi:
Elektron matnlar va raqamli korpuslar;
Ilmiy, badiiy va ommabop matnlar bazalari;

Terminologik ma'lumotlar omborlari;
Mavjud an'anaviy va elektron lug'atlar;
Internet resurslari va ochiq ma'lumotlar bazalari.
Elektron lug'atlarning turlari

Kompyuter leksikografiyasi doirasida yaratiladigan elektron lug'atlar turli mezonlarga ko'ra tasniflanadi:

Izohli elektron lug'atlar;
Tarjima (ikki va ko'p tilli) lug'atlar;
Terminologik elektron lug'atlar;
Sinonimlar, antonimlar va omonimlar lug'atlari;
Chastotali va korpus asosidagi lug'atlar.

Kompyuter leksikografiyasi an'anaviy lug'atlarga nisbatan bir qator afzalliklarga ega:
Tezkor qidiruv imkoniyati;
Katta hajmdagi ma'lumotlarni saqlash;
Lug'atni doimiy yangilab borish imkoniyati;
Multimedia (audio, video, rasm) elementlaridan foydalanish;
Foydalanuvchi bilan interaktiv aloqani ta'minlash.

Zamonaviy kompyuter leksikografiyasi va sun'iy intellekt:

Bugungi kunda kompyuter leksikografiyasi sun'iy intellekt texnologiyalari bilan chambarchas bog'liq. Mashinaviy o'rganish va tabiiy tilni qayta ishlash usullari yordamida so'z ma'nolarini avtomatik aniqlash, kontekstga mos tarjimalarni taklif etish va foydalanuvchi ehtiyojiga mos lug'at interfeyslarini yaratish imkoniyati paydo bo'ldi.

Kompyuter leksikografiyasi tilshunoslik, tarjimashunoslik, ta'lim va axborot texnologiyalari sohalarida muhim ahamiyatga ega. U tilni o'rganish jarayonini yengillashtiradi, ilmiy tadqiqotlar samaradorligini oshiradi hamda zamonaviy ta'lim jarayonida muhim vosita sifatida xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ахманова О. С. Лексикология современного английского языка. – Москва: Высшая школа, 2004.
2. Баранов А. Н. Введение в прикладную лингвистику. – Москва: Эдиториал УРСС, 2001.
3. Гак В. Г. Лексикология и лексикография. – Москва: Наука, 1998.
4. Хартманн Р. Р. К., Джеймс Г. Dictionary of Lexicography. – London: Routledge, 2002.
5. Svensén B. A Handbook of Lexicography: The Theory and Practice of Dictionary-Making. – Cambridge: Cambridge University Press, 2009.
6. Atkins B. T. S., Rundell M. The Oxford Guide to Practical Lexicography. – Oxford: Oxford University Press, 2008.

-
7. Sinclair J. Corpus, Concordance, Collocation. – Oxford: Oxford University Press, 1991.
 8. McEnery T., Hardie A. Corpus Linguistics: Method, Theory and Practice. – Cambridge: Cambridge University Press, 2012.
 9. Jurafsky D., Martin J. H. Speech and Language Processing. – New Jersey: Pearson, 2023.
 10. ISO 1951:2007. Lexicographical symbols and typographical conventions for use in lexicography.
 11. UzNLP loyihalari materiallari. O‘zbek tili uchun elektron lug‘atlar va korpuslar. – Toshkent, 2020.
 12. Karimov S. O‘zbek tilshunosligida zamonaviy leksikografiya masalalari. – Toshkent: Fan, 2018.
-